

## مصادیق عزت نفس در زندگانی حضرت زهرا (سلام الله علیها)

زهرا عنبریان<sup>1</sup>

### چکیده

عزت همواره با صلابت و شکست ناپذیری متقارن و حالتی است که به انسان استواری و محکمی می بخشد تا مغلوب هیچ چیز و هیچ کس نگردد. یکی از نیازهای اساسی انسان، احساس ارزش نسبت به خود است، که از آن به عزت نفس یاد می شود. عزت نفس در اسلام به عنوان یکی از صفات پسندیده ی انسان بیان شده است و با ایمان به خدا که منبع اصلی عزت است کسب می شود. زندگانی حضرت زهرا (سلام الله علیها) با وجود کوتاهی، آینه ی تمام نمای یک زندگانی کامل و جامع دینی اسلامی بوده؛ و در سیره ایشان در تمام رفتارها و گفتارها مصادیق عزت نفس را می توان یافت. انسان مسلمان اگر می خواهد عزت نفس داشته باشد زندگانی حضرت زهرا (علیها السلام) الگویی نیکو در یافتن مصادیق عزت نفس است. بنابراین ضرورت دارد به مصادیق عزت نفس در زندگانی حضرت زهرا (سلام الله علیها) پرداخته شود تا الگویی برای تقویت عزت نفس در مسلمانان باشد. هدف از انجام مقاله، بررسی مصادیق عزت نفس در زندگانی حضرت زهرا (سلام الله علیها) به روش توصیفی است. بررسی زندگانی حضرت زهرا (سلام الله علیها) نشان داد ارتباط کریمانه با مردم، ترک ابراز نیاز به مردم، تن دادن به ذلت و خواری، آراستگی به فضایل اخلاقی، عدم ستم پذیری و مقابله با ظلم، اتکا به خدا و .... مصادیق عزت نفس در زندگانی ایشان هستند.

**کلید واژه ها:** عزت نفس، حضرت زهرا (سلام الله علیها)، مصادیق.

---

<sup>1</sup> طلبه سطح 2، حوزه علمیه تخصصی الزهراء، شهرستان صحنه، استان کرمانشاه

## مقدمه

یکی از نیازهای اساسی انسان، احساس ارزش نسبت به خود است، که از آن با اصطلاحاتی همچون احترام به خود و عزت نفس یاد می شود. عزت نفس در اسلام به عنوان یکی از صفات پسندیده ی انسان بیان شده و باعث فضیلت و برتری او بر سایر موجودات است. حقیقت عزت نفس قدرتی است که در دل و جان انسان ظاهر می شود و او را از خضوع و تسلیم و سازش در برابر طاغیان و یاغیان باز می دارد و در برابر زر و زور نفوذ ناپذیر می کند، و این قدرت، با ایمان به خدا که منبع اصلی قدرت و عزت است به دست می آید.

حضرت زهرا (سلام الله علیها) گنجینه ای از فضایل و کمالات والای انسانی است که هر فضیلت آن حضرت دلالت بر بخشی از عظمت روحی ایشان دارد. زندگی ایشان با وجود کوتاهی عمر، آینه ی تمام نمای یک زندگی کامل و جامع دینی اسلامی در کردار و گفتار است؛ در سیره و سبک زندگی ایشان عزت نفس حاکم است و مصادیق عزت نفس را در تمام رفتارها و گفتارهای برجای مانده از ایشان می توان یافت.

انسان مسلمان اگر می خواهد عزت نفس داشته باشد و عزتمندانه زندگی کند باید از زندگی معصومین (علیهم السلام) و بزرگان دین الگو بگیرد و حضرت زهرا (علیها السلام) الگویی نیکو در یافتن مصادیق عزت نفس است چرا که قرآن در وصف ایشان و اهل بیت می فرماید: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ»<sup>۱</sup> و طبق این آیه عصمت و عزت از ویژگی های فاطمه (سلام الله علیها) و اهل بیت است. ضرورت دارد درباره ی مصادیق عزت نفس در زندگانی حضرت زهرا (سلام الله علیها)

پژوهش و تحقیق صورت گیرد و این مصادیق به مردم معرفی شود تا بتواند الگویی برای عملکرد مردم و تقویت عزت نفس در افراد جامعه اسلامی باشد.

درباره ی عزت نفس از نگاه اسلام آثاری پدید آمده است که برخی از آنها عبارتند از:

1. کتاب عزت نفس از دیدگاه اسلام و روانشناسی مادی (غربی)، نوشته حسین محمدی

2. مقاله جایگاه و مؤلفه های عزت نفس در قرآن و روایات نوشته ی محمد فرهوش، رضا مهکام و

علی همت بناری

3. مقاله عزت نفس و آثار تربیتی آن از دیدگاه قرآن و احادیث نوشته محمد رضا نیلی، حسین

نظری و ستاره موسوی

4. مقاله مفهوم شناسی تطبیقی عزت نفس در قرآن و روان شناسی انسان گرا نوشته ی روح الله

محمدعلی نژاد عمران و پیمان کمالوند

هدف از انجام این مقاله، بررسی مصادیق عزت نفس در زندگی کوتاه و پربار حضرت زهرا (سلام الله

علیها) است. مقاله درصدد پاسخگویی به این سؤالات است که: 1. عزت نفس به چه معنا است؟ 2.

مصادیق عزت نفس در زندگی حضرت زهرا (سلام الله علیها) کدامند؟

## 1- مفهوم شناسی عزت نفس

عزت، در اصل قدرت و شدت و غلبه است<sup>۱</sup>. طبق نظر آیت الله جوادی آملی می‌توان گفت که «عزت، حالت نفوذناپذیری است که مانع مغلوب شدن است»<sup>۲</sup>

«عزت که همواره با صلابت و شکست ناپذیری متقارن است، عبارت است از حالتی که به انسان استواری و محکمی می‌بخشد تا مغلوب هیچ چیز و هیچ کس نگردد»<sup>۳</sup> عزت نفس در لغت به معنای حالت شکست ناپذیر، نیرومندی و توان مقاومت گفته می‌شود. و در اصطلاح باور و اعتقادی است که فرد درباره ارزش و اهمیت خود دارد<sup>۴</sup>.

## 2- زندگی حضرت زهرا (سلام الله علیها)

حضرت فاطمه (سلام الله علیها)، بنا بر مشهور نزد علمای شیعه در بیستم جمادی‌الثانی سال پنجم هجرت دیده به جهان گشود<sup>۵</sup>. مادر ایشان، حضرت خدیجه از خانواده‌های اصیل قریش بود، رسول خدا پس از ازدواج با خدیجه صاحب چند فرزند شد که هیچ یک زنده نماندند؛ منافقین که از هر وسیله بر ضد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) استفاده می‌کردند، این بار حضرت را به جهت نداشتن فرزند، ابتر

---

1 - ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج 9، بیروت، دار صار، چاپ سوم، 1414ق، ص 185

2 - جوادی آملی، عبدالله، توحید در قرآن، نشر اسراء، دوازدهم، 1402، ص 369

3 - راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن کریم، تهران، دفتر نشر کتاب، اول، 1363، ص 333

4 - مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، صدرا، 1379، ص 211

5 - ابن شهر آشوب، محمد بن علی، مناقب آل ابیطالب (علیهم السلام)، ج 3، النجف الاشرف: المکتبه الحیدریه، 1376ق، ص 353؛ طبرسی، فضل بن حسن، اعلام الوری، قم، مؤسسه آل‌البیت لاحیاء التراث، ۱۴۱۷ق، ص 154

صدا کرده، ایشان را آزار می دادند. خداوند با فرستادن سوره مبارکه کوثر<sup>۱</sup>، پیامبر را دلداری داد و او را از نسل و زریه با برکت آگاه کرد<sup>۲</sup>.

فاطمه (سلام الله علیها) پس از آشکار شدن دعوت پیامبر، شاهد خشونت مشرکان علیه پدرش بود. سه سال از دوران کودکی فاطمه، در شعب ابیطالب و تحت فشارهای اقتصادی و اجتماعی مشرکان بر پیروان پیامبر گذشت<sup>۳</sup> ایشان در کودکی، مادرش خدیجه را از دست داد<sup>۴</sup>. هجرت فاطمه به به مدینه همراه حضرت علی (علیه السلام) و برخی از زنان، مهم‌ترین رخداد های دوران کودکی ایشان بود. فاطمه (سلام الله علیها) خواستگاران زیادی داشت؛ اما در نهایت با امام علی (علیه السلام) ازدواج کرد. علی (علیه السلام) به سبب ارتباط خانوادگی با پیامبر و ویژگی‌های اخلاقی فاطمه، علاقه زیادی برای ازدواج با وی داشت<sup>۵</sup>؛ پیامبر با خواستگاری علی (علیه السلام) موافقت نمود. و این درخواست با رضایت فاطمه نیز همراه شد<sup>۶</sup> دوره نخست زندگی فاطمه (سلام الله علیها) و علی (علیه السلام) با شرایط دشوار اقتصادی همراه بود اما فاطمه (سلام الله علیها) به وضع موجود اعتراض نمی‌کرد و گاه برای کمک به همسر خود در تأمین معاش، پشم‌ریسی می‌کرد<sup>۷</sup>. چهار فرزند این دو بزرگوار حسن، حسین، زینب و ام کلثوم هستند<sup>۸</sup>.

---

1 - سوره کوثر، آیه 3 - 1

2 - ابن عساکر، علی بن حسن، تاریخ دمشق الکبیر، تحقیق علی شیری، ج 2، بیروت، دارالفکر، 1415ق، ص 69

3 - ابن سعد، محمد بن سعد، الطبقات الکبری، تحقیق محمد عبدالقادر عطا، ج ۱، بیروت، دارالکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۴۱۰ق، ص ۱۶۳.

4 - یعقوبی، احمد بن اسحاق، تاریخ یعقوبی، ج ۲، دارصادر، بیروت، بی تا، ص ۳۵.

5 - صدوق، محمد بن علی، الامالی، قم مؤسسه البعثه، ۱۴۱۷ق، ص ۶۵۳؛

6 - طوسی، محمد بن حسن، الامالی، تحقیق مؤسسه البعثه، قم، دارالثقافه، 1414ق، ص ۴۰.

7 - خوارزمی، موفق بن احمد، المناقب، تحقیق مالک محمودی، قم، نشر اسلامی، ۱۴۱۱ق، ص ۲۶۸.

8 - مفید، محمد بن محمد، الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۱، قم، کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ق، ص ۳۵۵.

حضرت فاطمه (سلام الله علیها) به عنوان برترین زن جهان «سیده النساء العالمین» از خلقت آدم تا پایان جهان است که همین عنوان بیان کننده درجه ایمان ایشان است. در قرآن به مقام عصمت ایشان اشاره شده است: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ»<sup>۱</sup> از ویژگی‌های فاطمه (سلام الله) و اهل بیت است.

سیره حضرت فاطمه (سلام الله علیها) نشانگر تعبد و اطاعت محض از دستورهای خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) بود به گونه‌ای که در زمان نزول آیه «لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ»<sup>۲</sup> فاطمه (سلام الله علیها) برای اطاعت از آیه، پیامبر را «یا رسول الله» خطاب نمود، ولی رسول خدا او را از این کار منع نمود و خطاب الهی را متوجه ایشان و فرزندانش ندانست و فرمود مرا پدر خطاب کنی، مایه شادی قلب من و رضایت خداست<sup>۳</sup>

---

1 - احزاب/ 33

2 - نور/ 63

3 - ابن شهر آشوب، محمد بن علی، مناقب آل ابیطالب (علیهم السلام)، ج 3، النجف الاشرف: المکتبه الحیدریه، 1376ق، ص 102

## نتیجه گیری

حضرت زهرا (سلام الله علیها) گنجینه ای از فضایل و کمالات والای انسانی است و زندگی ایشان با وجود کوتاهی عمر، نمادی از یک زندگی کامل و جامع دینی اسلامی و سبک زندگی عزتمندانه است و مصادیق فراوان عزت نفس را می توان در سیره ایشان یافت. با توجه به شرایط خاص زمانی حضرت زهرا (سلام الله علیها)، زندگی شخصی، مبارزات، رفتارهای فردی و اجتماعی، شیوه سلوک در خانه و خانواده و در یک کلام، سیره فاطمی (س)، مصداق و تجلی عزت نفس و راهنمای دریافت الگوی مناسب سبک زندگی اسلامی در بعد پرورش عزت نفس در زندگی است.

مصادیق عزت نفس را در زندگی حضرت زهرا (سلام الله علیها) در ارتباط کریمانه ایشان با مردم و برخورد توأم با محبت، اطعام، هدیه و پرهیز از تمسخر و توهین، ترک ابراز نیاز به مردم و دست نیاز به طرف انسان های عادی دراز کردن، احساس ارزشمندی و اعتماد به نفس در زندگی، تن ندادن به ذلت و خواری و دفاع همه جانبه از حق به ویژه حق امیرمؤمنان (علیه السلام)، داشتن شخصیت مستحکم و شکست ناپذیر و با صلابت و مقتدر، داشتن اراده و خودباوری در صبر فوق العاده در برابر سختی ها و مصائب، آراستگی به فضایل اخلاقی و کسب عصمت (با توجه به آیه تطهیر)، داشتن استقلال فکری و عملی، عدم ستم پذیری و مقابله با ظلم و مبارزه با حاکمان ستمگر و مستکبر و اتکا به خدا و تعبد و اطاعت محض از دستورهای خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)، می توان دید.

## منابع

\* قرآن کریم، ترجمه محمد مهدی فولادوند.

1. ابن ابی الحديد معتزلی، عبد الحمید، شرح نهج البلاغه، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، 1404ق.
2. ابن شهر آشوب، محمد بن علی، مناقب آل ابیطالب (علیهم السلام) النجف الاشرف: المكتبة الحیدریه، 1376ق.
3. ابن عساکر، علی بن حسن، تاریخ دمشق الکبیر، تحقیق علی شیری، بیروت، دارالفکر، 1415ق.
4. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دار صار، چاپ سوم، 1414ق.
5. ابن سعد، محمد بن سعد، الطبقات الکبری، تحقیق محمد عبدالقادر عطا، بیروت، دارالکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۴۱۰ق.
6. اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمّه فی معرفه الأئمّه، قم، رضی، چاپ اول، ۱۴۲۱ق.
7. آوای کوثر، خطبه حضرت زهرا سلام الله علیها، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، 1376.
8. پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، تهران، دنیای دانش، 1382.
9. توکلی محمدی محمود رضا، مولایی نیا، عزت الله، «مواضع سیاسی حضرت زهرا (سلام الله علیها) در دفاع از ولایت امام علی (علیه السلام)»، کوثر معارف، 21، بهار 1391.
10. جوادی آملی، عبدالله، توحید در قرآن، نشر اسراء، دوازدهم، 1402.
11. حاکم نیشابوری، محمد بن عبدالله، المستدرک علی الصحیحین، تحقیق، یوسف مرعشی، بیروت دارالمعرفه، بی تا.
12. خوارزمی، موفق بن احمد، المناقب، تحقیق مالک محمودی، قم، نشر اسلامی، ۱۴۱۱ق.
13. دینوری، ابن قتیبه، امامه و السیاسه، ترجمه ناصر طباطبایی، تهران، ققنوس، 1380.

14. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن کریم، تهران، دفتر نشر کتاب، اول، 1363.
15. سپهر، میرزا محمدتقی، ناسخ التواریخ، تهران، اسلامیه، 1363.
16. سلمانی گواری، ابوالفضل، بررسی سیره خانوادگی ائمه طاهرین، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته تاریخ، گرایش شیعه شناسی، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، 1392.
17. شبیری، سیدمحمد جواد، «شهادت فاطمه(س)»، دانشنامه فاطمی(س)، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۳ش.
18. صالحی شامی، محمدبن یوسف، سبل الهدی والرشاد فی سیره خیرالعباد، تحقیق عادل احمد، علی محمد، بیروت، دارالکتب العلمیه 1414ق.
19. صدوق، محمدبن علی، علل الشرائع، قم، داورى، چاپ اول، 1386.
20. صدوق، محمدبن علی، الامالی، قم مؤسسه البعثه، ۱۴۱۷ق.
21. طباطبایی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، نشر اسلامی، ۱۴۱۷ق.
22. طبرسی، فضل بن حسن، اعلام الوری، قم، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۱۷ق.
23. طبری امامی، محمدبن جریر، المسترشد فی امامه امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب، تحقیق احمد محمودی، بی جا، مؤسسه فرهنگ اسلامی کوشانپور، 1415 ق.
24. طوسی، محمدبن حسن، الامالی، تحقیق مؤسسه البعثه، قم، دارالثقافه، 1414ق.
25. بهجت پور، عبدالکریم، «سبک زندگی فاطمی»، پژوهشنامه سبک زندگی، شماره اول، 1394.
26. فخر رازی، تفسیر کبیر، مترجم علی اصغر حلبی تهران، اساطیر، 1379.
27. فرهوش، محمد و دیگران، «جایگاه و مؤلفه های عزت نفس در قرآن و روایات»، معرفت، شماره 239، 1396.

28. قزوینی، سید محمد کاظم، فاطمه الزهرا (س) من المهد الى اللحد، نجف اشرف، بی تا.
29. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تحقیق علی اکبر غفاری، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۳ ش.
30. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ ق.
31. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، صدرا، 1379.
32. مطهری، مرتضی، فلسفه اخلاق، تهران، انتشارات صدرا، 1372.
33. مفید، محمد بن محمد، الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، قم، کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ ق.
34. میرشاه جعفری، سید ابراهیم و تقوی نسب، سیده نجمه، «اصول بهداشت روان از منظر صحیفه سجادیه»، مطالعات اسلام و روانشناسی، ش 30، 1387.
35. نباتی، محمد امین، قدرت عزت نفس، قم، بوستان کتاب، 1398.
36. نوایی، علی اکبر، «اقتدار سیاسی و پیوند آن با عزت و افتخار جامعه دینی»، مجله دانشگاه اسلامی، ش 16، 1381.
37. نیلی، محمدرضا و دیگران، «عزت نفس و آثار تربیتی آن از دیدگاه قرآن و احادیث»، پژوهش های اجتماعی اسلامی، شماره 2، 1394.
38. یعقوبی، احمد بن اسحاق، تاریخ یعقوبی، دارصادر، بیروت، بی تا.